

УДК 349.4

**МОДЕРНІЗАЦІЯ АГРАРНОГО ПРАВА ЯК ЮРИДИЧНОЇ БАЗИ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО
ВИРОБНИЦТВА**

***О.І. Грабовецький, старший викладач кафедри соціально-гуманітарних
дисциплін
ВП НУБіПУ України «Ніжинський агротехнічний інститут»***

Розглянуті шляхи удосконалення аграрного законодавства і права.

Ключові слова: інкорпорація, консолідація, кодифікація.

Сучасна аграрна реформа й соціальні процеси, що мають місце, ще впродовж тривалого часу впливатимуть на зміст аграрного законодавства й права. З огляду на це предмет, метод, система, принципи і джерела правового регулювання аграрних суспільних відносин мають домінуюче значення для становлення внутрішньо злагодженої і логічно послідовної галузі аграрного законодавства.

Практика здійснення аграрної й земельної реформ відчуває гостру нестачу у фахівцях, які володіють глибокими знаннями у цій сфері. Аграрна реформа в країні відбувається не тільки без розвиненої системи аграрного законодавства, але й без достатньо апробованої і вивіреної теорії аграрного права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасною наукою аграрного права аналізуються різні аспекти земельної та аграрної реформ в Україні. Серед авторів, які досліджують правові проблеми реформування у сфері сільськогосподарського виробництва, слід особливо відзначити В. І. Андрейцева, В. І. Семчика, Ю. С. Шемшученка, М. В. Шульгу, О. О. Погрібного, Н. І. Титову, А. М. Статівку, а також В. В. Носіка, В. І. Федоровича, П. Ф. Кулиничу, В. К. Гуревського та інших вчених.

Наука аграрного права України розробляє фундаментальні засади та стратегію аграрної реформи, її правового забезпечення. Важливими щодо цього є також наукові дослідження І.І.Каракаша, В. М. Стретовича, І. Будзиловича, А. Юрченка, Л. Новаковського, І. Бакая, А. Бейкуна, В. П. Нагребельного, В. В. Янчука, О. І. Заець, Ц. В. Бичкової, З. А. Павловича та інших учених.

Особливо треба підкреслити вагомий внесок у дослідження теоретичних проблем аграрного права в умовах здійснення аграрної та земельної реформ, проблем правового забезпечення сучасних аграрно-правових інститутів в Україні В. З. Янчука, академіка Академії правових наук України, доктора юридичних наук, професора, засновника і координатора аграрно-правової наукової діяльності в Національному університеті біоресурсів і природокористування України. Василя Зіновійовича, на жаль, сьогодні вже нема серед нас, але його підручник "Аграрне право України" назавжди залишиться першим систематизованим науковим дослідженням у цій сфері.

Аналіз наукових доробок та вивчення досвіду доводить, що здебільшого науковці дають визначення поняття джерел аграрного права, і, на жаль, менше уваги приділяють поняттю аграрного законодавства як цілісного системного утворення. Хоча поняття джерел аграрного права України теж має істотне значення для з'ясування суті аграрного законодавства, проте останнє, в його системному розумінні, є значно ширшим поняттям. Аграрне законодавство, будучи зовнішнім виразом аграрного права, продовжує

СЕКЦІЯ 3
«Освітні інновації в контексті сталого розвитку
агропромислового виробництва України»

перебувати в перехідному стані, його система є нестійкою і надміру динамічною. Чинне аграрне законодавство досить об'ємне за обсягом, різноманітне за колом врегульованих відносин і нерідко надзвичайно складне для сприйняття.

Тому *метою даної роботи* є визначення характерних ознак аграрного права України, виявлення особливостей і закономірностей процесу його становлення і обґрунтування пріоритетних напрямів подальшого розвитку, з'ясування основних завдань аграрно-правової науки щодо модернізації аграрного права в сучасний період.

Виклад основного матеріалу. Сучасне аграрне законодавство України - це комплексна, інтегрована й спеціалізована галузь законодавства, що відповідає окремій галузі господарського комплексу та є системою взаємопов'язаних і взаємоузгоджених уніфікованих і диференційованих нормативно-правових актів (актів правотворчості державних органів та правотворчості аграрних суб'єктів), які, в свою чергу, є джерелом і формою вираження правових норм, тобто власне права, спрямованих на регулювання аграрних відносин, що виникають у процесі здійснення аграрними суб'єктами сільськогосподарської виробничої та іншої, пов'язаної з нею, діяльності.

Процес становлення науки аграрного права України, що почався ще в кінці 1960-х – на початку 1970-х років ХХ століття, був надзвичайно складним та своєрідним, оскільки означав формування якісно нової комплексної системної галузі знань і водночас характеризувався певним наступництвом.

Відповідаючи складності й багатовекторності сфери аграрного господарювання, сучасне аграрне право характеризується поглибленням спеціалізації і комплексності правового регулювання суспільних відносин в аграрному секторі економіки. Правовим нормам, що становлять основу аграрного права як галузі права, притаманна своєрідність предмета правового регулювання та глибока аграрна спеціалізація, яка відображає специфіку сільськогосподарського землевикористання. Зумовлене активним розвитком аграрного законодавства збільшення питомої ваги аграрно-правових норм, що якісно відрізняються за змістом від генетично пов'язаних з ними норм основних галузей права, свідчить про сформованість цілісної, самостійної комплексної галузі аграрного права України.

Нині спостерігається розширення змісту цієї галузі за рахунок збільшення кола аграрних суб'єктів. Так, Конституція України, нормативно-правові акти цивільного, господарського, земельного та аграрного законодавства створили можливості для рівноправного функціонування в системі агропромислового комплексу не лише старих аграрних формувань, а й інших форм господарювання, заснованих на державній, колективній чи приватній власності (сільськогосподарських кооперативів, фермерських господарств, приватних сільськогосподарських підприємств, аграрних господарських товариств тощо), а також для урізноманітнення соціальних відносин на селі. Тому сучасний період розвитку аграрно-правової науки передбачає необхідність активізації евристичної, прогностичної, практико-прикладної та політичної функцій, а також теоретичних методів наукового дослідження нових державно-правових явищ, потребою розробки науково обґрунтованих рекомендацій щодо подальшого розвитку аграрного законодавства в умовах земельної та аграрної реформ.

Таким чином, внаслідок розширення предмета науки аграрного права відбувається розширення її системного змісту за рахунок формування зовсім нових правових інститутів (правового статусу селянина, земельної та аграрної реформ, приватної власності на землі сільськогосподарського призначення, паювання земель, оренди земель сільськогосподарського призначення, сільськогосподарської майнової оренди, фермерського господарства, сільськогосподарської кооперації, правового забезпечення соціального розвитку села, продовження приватизації та паювання майна в

**Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції
«Сучасні тенденції соціально-економічного розвитку агропромислового
виробництва України в контексті інтеграції у світову економіку»**

агропромислового комплексу).

Розвиток аграрного права України в умовах ринкової економіки та нових соціально-економічних умов господарювання потребує подальшої розробки його загальнотеоретичних проблем, принципів його розвитку, основних засад нових правових інститутів тощо.

Це є співзвучним зі Стратегією розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 р. № 806-р. У механізмі реалізації Стратегії передбачено розробку відповідних проектів актів законодавства про внесення необхідних змін до законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів.

Вдосконалення чинного аграрного законодавства має бути постійним процесом, спрямованим на поліпшення та оптимізацію правового регулювання існуючих суспільних відносин. Загалом, можна виокремити такі шляхи вдосконалення і розвитку аграрного законодавства:

- систематизація законодавства, що спрямовуватиметься на досягнення внутрішньої єдності юридичних норм та усунення колізій і прогалин (її видами є кодифікація, інкорпорація та консолідація);
- усунення суперечностей між діючими нормативно-правовими актами;
- створення системи нормативно-правових актів, яка би відповідала сучасним потребам розвитку суспільства і характеризувалася такими показниками як узгодженість, стабільність, динамізм, тощо;
- адаптація аграрного законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

Держава, визначаючи аграрну політику, розроблюючи заходи, спрямовані на підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва і реалізацію аграрної реформи, водночас надає важливого значення вдосконаленню регулювання аграрних відносин. Нормотворча практика знає різні засоби вдосконалення та систематизації законодавства, які притаманні і законодавству аграрному.

Інкорпорація - це такий засіб удосконалення нормативних актів, коли в них включаються всі подальші зміни та доповнення, а частини, які втратили своє значення, навпаки, вилучаються з акта. При інкорпорації форми законодавства лише упорядковуються, а зміст його залишається таким самим.

Консолідація - об'єднання нормативних актів, виданих у різний час з одного й того ж питання, але зосереджених у різних актах у новий єдиний акт зведеного характеру. Такий акт є новим за формою, але не за змістом тому, що консолідація сприяє удосконаленню лише форми законодавства, не змінюючи його по суті.

Кодифікація - всяка діяльність щодо об'єднання законодавства в укрупнені акти, кодекси. Тобто це такий спосіб систематизації законодавства, при якому упорядкування форми раніше виданого законодавства провадиться поряд з удосконаленням його змісту по суті. Таким чином, ліквідуються прогалини в законодавстві, переглядаються нормативні приписи, що застаріли або не виправдали себе, законодавство доповнюється новими положеннями.

Поряд із потребою вдосконалення законодавчого регулювання окремих сторін сільськогосподарської виробничої діяльності аграрних суб'єктів, їх правового статусу тощо, особливо важливою сьогодні є проблема кодифікації аграрного законодавства. У сучасній аграрно-правовій науці існують різні погляди на форму, зміст, суть і назву такого кодифікованого акта.

СЕКЦІЯ 3
«Освітні інновації в контексті сталого розвитку
агропромислового виробництва України»

Так, обґрунтовується точка зору щодо необхідності прийняття Аграрного кодексу України. Ще В. В. Янчук визначив предмет, об'єкт правового регулювання такого акта тощо. Свого часу він запропонував структуру цього Кодексу. Але пропозиції колективу вчених з цього приводу не знайшли свого відображення в законодавстві України, що свідчить про відсутність належного зв'язку між юридичною наукою й практикою правотворчості державних органів.

Натомість Н. І. Титова висунула ідею кодифікації аграрного законодавства шляхом прийняття Основ аграрного законодавства України. Вчена визначила коло суспільних відносин, які потрібно врегулювати таким кодифікованим актом. Прийняття Основ аграрного законодавства України (а не Аграрного кодексу), на її думку, мало б велике значення як для підвищення ефективності правового регулювання суспільних відносин в аграрному секторі економіки, так і для полегшення правозастосовчої діяльності в цій сфері, відображало б принципові риси аграрного законодавства України, зокрема його комплексний, інтегрований та спеціалізований характер. Ця галузь, як зазначає Н.І.Титова, має ґрунтуватися на таких конституційних засадах, як: пріоритетність сільського господарства в системі всіх галузей народного господарства; державна підтримка сільського господарства; державно-правова охорона земель сільськогосподарського призначення; визнання сільськогосподарської праці як найпрестижнішої в суспільстві та забезпечення її стимулювання; державне забезпечення соціально-економічних умов життя і праці селянина; рівність усіх організаційних форм ведення сільського господарства, вільний їх вибір.

Як зазначають О. О. Погрібний, В. І. Семчик та В. М. Стретович, поряд із кодифікацією аграрного законодавства у системі законодавства України варто враховувати як проміжний етап до системної правотворчості (кодифікації) також можливість і доцільність інкорпорації. Учені підкреслюють також важливу роль у систематизації аграрного законодавства України консолідації нормативних актів, яка б допомогла у сучасних умовах забезпечити системність аграрного законодавства, що, у свою чергу, зробило б його більш доступним для розуміння та користування не лише працівниками сфери агропромислового комплексу, а й усіма заінтересованими особами.

Аграрний кодекс України повинен бути не кодифікованим, а зведеним комплексним нормативним актом інкорпоративного характеру, що цілком виправдано стосовно комплексної галузі аграрного законодавства. Подібну думку свого часу висловив В. В. Носік, наголосивши на необхідності надати чинності окремим кодифікаційним актам аграрного законодавства.

З.А.Павлович пропонував прийняти Закон України "Про агропромисловий комплекс". Таку позицію на основі аналізу загальних засад державного регулювання відносин у АПК підтримує і А.Бейкун. С.Ф.Домбровський бачить змогу систематизувати велику кількість аграрного законодавства шляхом прийняття Закону України "Про сільське господарство". Проте аграрні відносини є різноманітними за змістом, їх неможливо охопити одним лише законом України.

Отже, науковцями пропонуються різні варіанти проведення систематизації аграрного законодавства. При цьому основним комплексним кодифікованим актом, що регулюватиме аграрні відносини в Україні, на думку більшості вчених, має стати саме Аграрний кодекс України. Предметом правового регулювання кодексу повинні стати аграрні відносини, що становлять комплекс взаємопов'язаних майнових, підприємницьких, земельних, трудових, членських, учасницьких, управлінсько-контрольних суспільних зв'язків, які складаються у сфері виробничих, підприємницьких, споживчих відносин за участю суб'єктів аграрної підприємницької діяльності всіх форм власності, організаційно-правових форм і методів господарювання, відносин,

спрямованих на насичення продовольчого ринку продуктами харчування, продовольством та сировиною рослинного і тваринного походження.

Підсумовуючи, слід погодитися з Бугерою С.І., що реалізація потенціалу України як аграрної держави значною мірою залежить від удосконалення аграрного законодавства. При цьому доцільним є проведення його систематизації шляхом кодифікації та відповідно розробка Аграрного кодексу України, з урахуванням галузевої специфіки правового регулювання виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції та забезпечення рівня її якості та безпеки.

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що юридичне забезпечення розвитку всього сільськогосподарського виробництва на сучасному етапі стало можливим у результаті чіткого відособлення в системі права такої комплексної, інтегрованої і спеціалізованої галузі, як сільськогосподарське (аграрне) право, що дало можливість охопити єдиним правовим регулюванням суспільні відносини, які формуються в процесі виробничої сільськогосподарської діяльності всіх аграрних суб'єктів.

Саме комплексний підхід до регулювання суспільних відносин в аграрному секторі економіки дає змогу максимально врахувати специфіку й особливості сільськогосподарського виробництва, що сприяє всебічному та ефективному врегулюванню суспільних відносин в сільському господарстві, а в кінцевому підсумку позначається і на ефективності функціонування аграрного сектору економіки та АПК в цілому.

Прийняття Аграрного кодексу України послужить консолідації правової системи України в цілому. Аграрний кодекс як єдиний кодифікований акт дозволить уніфікувати механізм правового регулювання аграрних відносин, роздроблений різноєрархічними нормативно-правовими актами чинного аграрного законодавства, що призводить до виникнення непотрібного дублювання, суперечностей, розбіжностей, неврегульованості єдиного органічного масиву аграрних правовідносин.

Список літератури

1. Аграрне законодавство України: проблеми ефективності // [Семчик В.І., Стретович В.М., Погрібний О.О. та ін.]; за ред. В.І. Семчика. - К.: Наукова думка, 1998. - 243с.
2. Аграрне право України : Підручник / За ред. О. О. Погрібного. - К.: Істина, 2007. - 448 с.
3. Аграрне право України: Підручник / За ред. В.З. Янчука. – К., 1996.
4. Багай Н. О., Бондар Л. О., Гуревський В. К., Луняченко А. В., Пашенко О. М. Аграрне право України: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / О.О. Погрібний (ред.). - К. : Істина, 2009. - 448 с.
5. Бейкун А. Проблемні питання впливу кодифікації та систематизації аграрного законодавства на динамізм процесів у сфері АПК // Право України. – 1998. - №11. – С.42-46.
6. Бугера С.І. Аграрне законодавство України та шляхи його вдосконалення // Матеріали Десятої Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Сучасна наука в мережі Internet» (27 лютого - 1 березня 2014 р.). – <http://int-konf.org/>
7. Домбровський С.Ф. Особливості подальшого удосконалення законодавства про фермерські господарства// Університетські наукові записки. – 2007. – №2 (22). – С. 266-272.
8. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р.// Відомості Верховної Ради України, – 1996. – № 30.
9. Носік В. Аграрне право України: окремі проблеми / В. Носік // Рад. право. -

1990. - № 7. - С. 41-44.

10. Павлович З.А. Проблеми розвитку законодавства про агропромисловий комплекс України // Аграрне законодавство України: проблеми ефективності / За ред. В.І.Семчика. – К., 1998. – С. 197-224.

11. Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.10.2013 № 806-р // Урядовий кур'єр від 21.11.2013 № 215.

12. Титова Н.І. Аграрне законодавство України // Право України. – 1995. -№1. – С.6-9.

**МОДЕРНИЗАЦІЯ АГРАРНОГО ПРАВА КАК ЮРИДИЧЕСКОЙ БАЗЫ
СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО
ПРОИЗВОДСТВА**

*А.И. Грабовецкий, старший преподаватель кафедры социально-гуманитарных
дисциплин*

ОП НУБиП Украины «Нежинский агротехнический институт»

Рассмотрены пути усовершенствования аграрного законодательства и права.

Ключевые слова: инкорпорация, консолидация, кодификация.

**LEGAL BASE OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF AGRO-
INDUSTRIAL COMPLEX: MODERNISATION OF AGRARIAN LAW**

*Olexandr I. Hrabovets'kyi, senior teacher of Department of Humanities and Social
Sciences in Separated Subdivision*

*SS National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine «Nizhyn
Agrotechnical Institute»*

Ways of perfecting agrarian legislation and law are considered.

Keywords: incorporation, consolidation, codification.